

**การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะ
ในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา**
**Learning activities Follows the Theory of Carl Orff for Music and Drama Skills
for Students in Pratomsuksa**

พิมพ์ชนก คำชู¹, สุทธิพร บุญส่ง²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ของนักเรียนระหว่างกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ กับกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 และโรงเรียนเคหะบางพลี (10 ปี สปช.) ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 ทั้งหมด 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดความรู้ แบบประเมินทักษะปฏิบัติ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสถิติทดสอบ t - test

ผลการวิจัยพบว่า

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 78.04/85.18 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้
2. คะแนนเฉลี่ยความรู้หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. คะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : กิจกรรมเสริมหลักสูตร การสอนแนวทางคาร์ล ออร์ฟ

¹ นักศึกษาปริญญาโทคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, email : mai1629@hotmail.com

² ผศ.ดร.สุทธิพร บุญส่ง. อาจารย์ประจำสาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, e-mail : sutboon@hotmail.com

Abstract

The purposes of research were

1. To develop the skill of Music and Drama by Learning Activity based on the Theory of Carl Orff for students in Pratomsuksa to attain the criteria of 75/75
2. To compare the students achievement of Music and Drama Learning Activity based on the Theory of Carl Orff for students in Pratomsuksa and normal learning activities. The samples were 60 students of Rattanakosin 9 School and Khaha Bang plee (sib pee sor por chore school) who were members of the dancing club. The students were studying in Pratomsuksa 4 - 6 in the second semester of the academic year 2012.

The research instruments used were

1. Learning Activity based on the Theory of Carl Orff lesson plans
2. The Music and drama tests and
3. Music and drama exercise. The results were that 1) the effect of Theory of Carl Orff lesson plans was 78.04/85.18 which was those of 75/75, 2) the scores of Music and Drama Learning Activity based on the Theory of Carl Orff was statistically significantly higher than those of normal learning at the .05 level of significantly and 3) the scores of Music and Drama after being taught by using Activity based on the Theory of Carl Orff lesson plans was statistically significantly those of normal learning at the .05 level of significantly.

Key word : Learning Activity, Theory of Carl Orff

บทนำ

การจัดการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ โดยเฉพาะสาระที่ 3 นาฏศิลป์มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ รู้และเข้าใจแหล่งกำเนิดเสียง การจัดการเรียนการสอนได้มี การนำ การสอนที่หลากหลายเข้ามาบูรณาการเข้าด้วยกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ในการสอนนาฏศิลป์ เนื่องจากการเรียนการสอนรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ รูปแบบการสอนที่ผ่านมา ครูจะเป็นผู้บอกและนักเรียนคอยปฏิบัติตามโดยไม่มีการใช้ทฤษฎีการสอนต่าง ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ นักเรียนจึงไม่กล้าคิดและไม่กล้าปฏิบัติเมื่อไม่มีครู จึงทำให้การจัดการศึกษาในวิชานี้ไม่บรรลุตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยมีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ (ชุตติกาญจน์ รุ่งเรือง, 2552) ได้กล่าวไว้ว่า ที่ผ่านมานั้น ครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ไทยมีจุดมุ่งหมายในการสอนเพียงให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับความรู้ โดยไม่มีการพัฒนาวิธีการสอนที่แปลกใหม่ขึ้นมาสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ ทำหน้าที่แปลกใหม่และสอดคล้องกับ (อุษา สบถุภษ์, 2545) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนนาฏศิลป์ ที่ใช้วิธีการเลียนแบบครู ทำให้เกิดปัญหาว่าผู้เรียนไม่สามารถคิดประดิษฐ์ทำรำประกอบเพลง เนื่องจากผู้เรียนไม่ได้ใช้ความคิดและปฏิบัติด้วยตนเองอย่างอิสระ ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามครูผู้สอน ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะในด้านการคิด

ปัจจุบัน ทางการศึกษาได้ให้ความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความเป็นผู้นำ รู้จักเคารพนับถือผู้อื่น มีสุขภาพดี มีความสุข มีทักษะในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย มีอารมณ์ที่มั่นคง สร้างค่านิยมที่เหมาะสม สร้างสัมพันธภาพกับคนในวัยเดียวกันและวัยแก่กว่าได้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้กับผู้เรียนนั้น สถานศึกษาจึงต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ดังที่ เบลท์และคลอสไมเออร์ (Blount and Klausmeiers, 1985) ได้ให้ความคิดเห็นว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้นมีความสำคัญและจำเป็นต่อนักเรียนอย่างยิ่ง ที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงตามความสนใจ ได้ฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะเป็นการพัฒนาด้านจิตใจและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ มุ่งเน้นให้เกิดทัศนคติที่ดีเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมเสริมหลักสูตรรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่สามารถจัดขึ้นในโรงเรียนทุกระดับ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์ให้แก่ตนเอง รวมทั้งได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองมีความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และยังเป็นส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดประดิษฐ์ทำรำอย่างอิสระ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าในการร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์อีกด้วย

รูปแบบการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีความน่าสนใจและน่าที่จะนำมาพัฒนาการเรียนรู้อาจารย์วิชา นาฏศิลป์ได้ดี คือ ระบบการสอนดนตรีแบบคาร์ล ออร์ฟ (Orff - Schulwerk) ที่มีพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะพยายามพัฒนาเลือกสรรวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็ก คาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff) วางรากฐานในการสอนดนตรีว่า ดนตรี (Music) การเคลื่อนไหว (Movement)

และการพูด (Speech) เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งสามสิ่งรวมกันเป็นเอกภาพ (Unity) ซึ่งมีรูปแบบของทำนองและจังหวะเป็นอย่างดี ถูกกับจริตของเด็กเป็นธรรมชาติและมีการใช้ร่างกายประกอบเหมือนกับการเล่นของเด็กในระบบการสอนของออร์ฟ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด หลักสูตรของออร์ฟ จะเปิดโอกาสให้มีการสร้างสรรค์แบบต่อเนื่องหลายแบบ ตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติการใช้สื่อสารในเด็ก (Communicative Performance) และเน้นความเป็นตัวของตัวเองอย่างมาก เป้าหมายหลักของโปรแกรมการสอนแบบออร์ฟ การที่เด็กแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ด้วยการสร้างท่าทางการแต่งทำนองหรือจังหวะขึ้นใหม่และการแต่งเพลง (ธวัชชัย นาควงษ์, 2542)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงคาดว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ ในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ เมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ จะส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้ที่สูงขึ้น มีอิสระทางความคิด และการแสดงออกในการเรียนรู้มากกว่าการเรียนการสอนตามแผนการสอนปกติ ผู้วิจัยจึงนำไปใช้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ เพื่อพัฒนาทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ชุมชนนาฏศิลป์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 โรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 และโรงเรียนเคหะบางพลี (10 ปี สปข.) นอกจากนี้ ยังเกิดประโยชน์สำหรับครูผู้สอนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาดนตรี-นาฏศิลป์ ของนักเรียนระหว่างกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ กับกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ที่เป็นสมาชิกชุมชนนาฏศิลป์ โรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 และโรงเรียนเคหะบางพลี (10 ปี สปข.) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 ทั้งหมด จำนวน 60 คน จัดเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน จากการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรรายวิชา ดนตรี - นาฏศิลป์ โดยใช้แนวทางคาร์ล ออร์ฟ จำนวน 4 แผน 8 ชั่วโมงในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555

2. แบบทดสอบภาคความรู้ รายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ
3. แบบประเมินทักษะปฏิบัติรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรรายวิชาดนตรี – นาฏศิลป์ โดยใช้แนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เอกสาร หนังสือ ตำราทางนาฏศิลป์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและนำมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. ศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้วยแนวทางคาร์ล ออร์ฟ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม และสร้างแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3. ผู้วิจัยสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ให้เป็นไปตามกระบวนการการจัดกิจกรรมตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ

4. ตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

5. นำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มาวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้อง ตรวจสอบความเที่ยงตรง แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) (สุวิมล ติรกานันท์, 2548 : 148) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.5 ขึ้นไป แล้วปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้

การสร้างแบบทดสอบภาคความรู้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบทดสอบภาคความรู้ ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ สำหรับใช้เป็นแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมวิธีการสร้างแบบทดสอบ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบภาคความรู้

2. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์หลักสูตรจากเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่ต้องการวัด

3. สร้างแบบทดสอบภาคความรู้ แบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ ให้ครอบคลุมเนื้อหาและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่ต้องการวัด

4. นำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านการสอนนาฏศิลป์ และการวัดผลการศึกษา จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) (สุวิมล ติรกานันท์, 2548) เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง

5. นำผลการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณในแต่ละข้อเพื่อหาค่าเฉลี่ย โดยค่าเฉลี่ยดังกล่าวเป็นดัชนีวัดความสอดคล้องของแบบทดสอบ โดยมีเกณฑ์ว่าข้อสอบข้อที่มีค่าเฉลี่ยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญหรือค่าดัชนี ความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 เป็นข้อสอบที่ใช้ได้ ส่วนข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 เป็นข้อสอบที่ใช้ไม่ได้ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ได้ตามเกณฑ์

6. นำแบบทดสอบที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 30 คน แล้วนำแบบทดสอบมาตรวจคำตอบ โดยให้คะแนน 1 คะแนนสำหรับข้อที่ถูก และให้ 0 คะแนนสำหรับข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกิน 1 คำตอบ

7. นำผลคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) (ลัว่น สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) แล้วนำข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20 - 0.80 และค่าอำนาจจำแนก 0.20 ขึ้นไป

8. นำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตร KR20 ตามวิธีของ Kuder - Richardson (ลัว่น สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)

9. คัดเลือกข้อสอบจำนวน 30 ข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบวัดความรู้ การสร้างแบบประเมินทักษะปฏิบัติ รายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยวิเคราะห์ ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด และพฤติกรรมที่สามารถแสดงออกได้ถึง ความสามารถทางการปฏิบัติทำร่าของนักเรียน โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาและวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดในเนื้อหากิจกรรมนาฏศิลป์
2. ศึกษาเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการ ประดิษฐ์ทำร่า

3. สร้างแบบประเมินที่สอดคล้องและครอบคลุม พฤติกรรมทางการประดิษฐ์ทำร่า ดำเนินการสร้างเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และนำแบบประเมินการปฏิบัติทำร่า ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบประเมินรายข้อตรวจสอบรายข้อ ว่าสามารถเป็นตัวแทนพฤติกรรมที่ต้องการวัดได้ดีเพียงใดตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้แล้วนำแบบประเมินไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ทำหนังสือความร่วมมือจากสถานศึกษา ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็น 2 กลุ่ม เพื่อใช้ในการทดลองและจับฉลากเพื่อกำหนด เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ดังนี้

2.1 กลุ่มทดลองจัดการเรียนตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ

2.2 กลุ่มควบคุมจัดการเรียนรู้อุปกติ

3. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ และบันทึกผลการทดสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
4. ทำการทดลองสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในคาบชุมนุมนาฏศิลป์ระยะเวลาที่เท่ากัน คือ 8 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง
5. ทำการทดสอบหลังเรียน (Post Test) กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบความรู้ทางนาฏศิลป์ซึ่งเป็นชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียนอีกครั้ง และนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียนไปวิเคราะห์ข้อมูล
6. วัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ โดยใช้แบบวัดทักษะปฏิบัติวัดการประดิษฐ์ท่ารำทางนาฏศิลป์ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ โดยนำผลคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

1. การตรวจสอบประสิทธิภาพเครื่องมือ มีรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 ตรวจสอบและหาประสิทธิภาพ ของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชา ดนตรี - นาฏศิลป์ตามแนวทางของคาร์ล ออร์ฟ
 - 1.1.1 วิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้น (สุวิมล ติรภานันท์, 2548)
 - 1.1.2 หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ ตามเกณฑ์ที่กำหนด 75/75 จากสูตรการหาประสิทธิภาพ E_1/E_2
 - 1.2 ตรวจสอบและหาประสิทธิภาพแบบทดสอบ
 - 1.2.1 หาค่าความยากง่าย
 - 1.2.2 ค่าอำนาจจำแนก
 - 1.2.3 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อบรรยายข้อมูลวิจัย
 - 2.1 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์
 - 2.2 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์
3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความรู้ก่อนทดลองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ระหว่างกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ และกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ โดยใช้สถิติ t - test ด้วยโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์

สรุปผลการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา มีค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้สูตร E_1/E_2 พบว่า มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 78.04/85.18 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้
2. คะแนนเฉลี่ยความรู้ทางนาฏศิลป์หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05
3. คะแนนเฉลี่ยทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนรัตนโกสินทร์ 9 มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลจากการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาทักษะในรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 78.04/85.18 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้ เนื่องจากผู้วิจัยสร้างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์ ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมทักษะการปฏิบัติ ซึ่งได้รับการตรวจสอบและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ อย่างถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามข้อเสนอแนะจนมีคุณภาพก่อนที่จะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง สามารถฝึกและวัดผลได้ตามจุดประสงค์ ทำให้แบบประเมินทักษะการปฏิบัติทางนาฏศิลป์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. นักเรียนที่ผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาดนตรี - นาฏศิลป์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางนาฏศิลป์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้อีกทั้งนี้เนื่องมาจากกิจกรรมดนตรีของคาร์ล ออร์ฟ ที่เน้นกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเรียงลำดับจากสิ่งที่ย่างเหมาะสมกับพัฒนาการความสามารถของเด็กสู่สิ่งที่ซับซ้อนมากขึ้นจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัว และเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ ได้เล่น ได้ร้อง ได้ฟัง ทำให้เด็กมีสมาธิในการเรียนได้เร็วขึ้น ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกโดยมีกิจกรรมดนตรีและการเคลื่อนไหวเป็นสื่อกลาง

สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เด็กค่อย ๆ ซึมซับความเข้าใจของเนื้อหาแต่ละกิจกรรม ทำให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดระดับสูงและทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์จริงจึงเป็นการทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย สอดคล้องกับ (ทิตินา แชมมณี, 2545 : 27) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต่อเมื่อนักเรียนมีโอกาสได้รับข้อมูลประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ามา และมีโอกาสได้ใช้กระบวนการทางสติปัญญาของตนในการคิดค้นกรองข้อมูลทำความเข้าใจเชื่อมโยงข้อมูลความรู้ใหม่กับความรู้เดิม และสร้างความหมายข้อมูลความรู้ด้วยตนเองอันจะส่งผลถึงความเข้าใจและการคงความรู้ขึ้น”

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในกิจกรรมการเรียนรู้กล้าคิด กล้าแสดงออก เรียนรู้เนื้อหาจากการเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่นและเกิดการเรียนรู้ จากประสบการณ์จริงและการประยุกต์ใช้ความรู้อันเป็นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้ (ทิตินา แชมมณี, 2545 : 27) นอกจากนี้ (สุกัญญา วิวรรณ, 2553 : 1) ได้ศึกษาผลการพัฒนาชุดฝึกทักษะการปฏิบัติไวโอลินเบื้องต้นตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ได้ชุดฝึกทักษะการปฏิบัติไวโอลินเบื้องต้นตามแนวทฤษฎีการสอนของคาร์ล ออร์ฟ ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ทำให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนดีขึ้น และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนปฏิบัติไวโอลินเบื้องต้นในระดับมากที่สุด ดังนั้น การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง ให้ผู้เรียนเรียนเนื้อหาควบคู่ไปกับกระบวนการปฏิบัติ จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ ได้ดีกว่า การที่ผู้เรียนได้รับจากการบอกเล่าของผู้สอนและยังส่งผลให้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น

3. นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ มีทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นเพราะจุดประสงค์หลักของกิจกรรมตามแนวทางของคาร์ล ออร์ฟ ให้อิสระเด็กที่จะคิดออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหวเอง โดยกำหนดกรอบไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เด็กใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้มากที่สุด การเคลื่อนไหวตามแบบของคาร์ล ออร์ฟ เป็นกิจกรรมที่เด็กได้แสดงออกถึงความสามารถ การแสดงนับเป็นจุดสำคัญอย่างหนึ่งของกิจกรรมดนตรีตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ การแสดงออกมิใช่เพียงหมายถึงการแสดงให้ผู้อื่นได้ดูเท่านั้น แต่ควรรวมไปถึงการที่เด็กได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดผลงานที่สมบูรณ์แบบและเป็นที่น่าสนใจของตนถึงแม้จะเป็นการแสดงในห้องเรียนก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับ (อรวรรณ บรรจงศิลป์ และอาภรณ์ มนตรีศาสตร์,

2527) กล่าวว่า จัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ให้ประสบผลสำเร็จ ครูจะต้องรู้วิธีสอน ซึ่งหลักที่ควรปฏิบัติ คือ ครูผู้สอนให้นักเรียนได้ลองปฏิบัติก่อน แล้วให้ช่วยกันสรุปเป็นหลักการ โดยครูอาจใช้วิธีการแนะนำหรือสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติ แล้วให้นักเรียนช่วยกันอธิบาย ฝึกให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการสรุปเป็นหลักการ ครูมีหน้าที่ช่วยป้อนคำถาม หรือชี้แนะแนวทางเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง ครูจะต้องสอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องให้ออกสั นักเรียนในการคิดหรือการแสดงออกทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์บ่อย ๆ เช่น การให้คิดทำทาง ประกอบเพลงประเภทต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันทำจังหวะประกอบเพลง ด้วยเครื่อง ประกอบจังหวะที่นักเรียนคิดหรือเลือกหามาเองตามที่คิดว่าเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่งเนื้อร้องเอง

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะการปฏิบัติทางนาฏศิลป์สวยงามมากปฏิบัติ ทำซ้ำได้อย่างอ่อนช้อย มีลีลาการรำที่สวยงามมีความสุขกับการรำ ซึ่งสามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกของผู้แสดงมาสู่ผู้ชมได้อย่างดี เข้าใจถึงความรู้สึกเมื่อผู้ชมได้ชมหรือรับฟังเพลงปลุกใจ “เพลงกรุงศรีอยุธยา” ว่าทุกคนต้องมีความรัก ความสามัคคี รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติบ้านเมือง และรู้คุณค่าของการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้อยู่คู่คนไทยต่อไป ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ควรเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในขั้นสูง โดยการฝึกฝน ตนเองและการหาประสบการณ์ในการแสดงให้ผู้เรียนนั้น สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการรำ มีความคล่องแคล่ว ประกอบกับลีลาที่อ่อนช้อยสวยงาม ต้องตาต้องใจผู้ชม นอกจากนี้ ผู้เรียนยัง เกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่สามารถทำให้ผู้อื่นมีความสุขกับการชมนาฏศิลป์ไทย

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนควรนำการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้วย เนื่องจากค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ทางนาฏศิลป์หลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามแนวทาง คาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ และค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะปฏิบัติ ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ สูงกว่านักเรียนที่จัด กิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบปกติ

2. ควรนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับเนื้อหาวิชาอื่น เช่น ศิลปะดนตรี การงานอาชีพ และอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่าง มีประสิทธิภาพ โดยเน้นกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เรียงลำดับจากสิ่ง ที่ง่ายเหมาะสมกับพัฒนาการความสามารถของเด็ก เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัว และ

เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึก โดยมีกิจกรรมดนตรีและการเคลื่อนไหว เป็นสื่อกลาง สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เด็กค่อย ๆ ซึมซับความเข้าใจของเนื้อหาแต่ละกิจกรรม ทำให้นักเรียน ได้พัฒนาความคิดระดับสูงและทำให้นักเรียนได้ประสบการณ์จริง

3. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ ครูผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนกล้าแสดงความคิด สร้างสรรค์ ความสามารถออกมาอย่างเต็มที่ สร้างบรรยากาศในห้องเรียน มีความเป็นกันเอง สนุกสนาน ไม่นั่น ถูกผิด แต่คำนึงถึงนักเรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมตามความสมัครใจ

4. การเรียนนาฏศิลป์ไทยขั้นพื้นฐานที่ต้องการปลูกฝังวัฒนธรรมไทย ควรเริ่มด้วยกิจกรรม ที่สนุกสนานและเหมาะสมกับวัย ซึ่งสามารถปูพื้นฐานให้เด็กเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยตั้งแต่เยาว์วัย สร้างให้นักเรียนเกิดความรักและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เมื่อนักเรียนมีความพร้อมแล้วจึงเข้าสู่การ ให้รายละเอียดและแผนมาตรฐานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ กับตัวแปรด้านอื่น เช่น ความคงทนต่อการเรียนรู้เจตคติต่อการเรียน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกล้าแสดงออก และความคิดสร้างสรรค์

2. ควรมีการศึกษาผลการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางคาร์ล ออร์ฟ กับนักเรียนที่มีระดับอายุแตกต่างกันออกไป โดยปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับอายุ ความสามารถ และพัฒนาการ ของเด็กนักเรียนในกลุ่มนั้น

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม) ฉบับที่ 2.

(2548). กรุงเทพมหานคร : สกายบุ๊ก.

ชุดิกายูจัน รุ่งเรือง. (2552). *การเปรียบเทียบความรู้ ทักษะปฏิบัติ และความคิดสร้างสรรค์วิชา นาฏศิลป์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ทิตนา แคมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธวัชชัย นาควงษ์. (2542). *การสอนดนตรีตามแนวคิดคาร์ล - ออร์ฟ*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

- สุกัญญา วิวรรณ. (2553). *การพัฒนาชุดฝึกทักษะการปฏิบัติไวโอลินเบื้องต้น ตามแนวทฤษฎีการสอนของ คาร์ล ออร์ฟ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. ม.ป.ท.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2548). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุษา สบฤกษ์. (2545). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนนาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ บรรจงศิลป์ และอาภรณ์ มนตรีศาสตร์. (2527). *หลักการสอนดนตรี - นาฏศิลป์ เอกสารการสอนชุด วิชาการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เล่มที่ 2 หน่วยที่ 8 สาขาศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- Blount, Nathan S., & Klausmeier, Herbert J. (1985). *Teaching in the Secondary School* (3rded). New York : Harper and Row.